

Nr. 88 - Persillekræmmeren – 2012

”Hvad farfar fortalte” (II)

af Thomas Jørgen Iversen (1924-1979), Stensballe Bjerge

Indledning

Thomas Jørgen Iversen skrev notater om begivenheder i det gl. Stensballe, der var blevet ham fortalt af hans farfar og andre. Fra tre af notaterne med tilhørende tegninger har Lokalarkivet sammenstykket fortællingen: Bjerggaard. Fra fæstegård 1830 til slægtsgård 1862. Gården, Bjergene 20, er stadig i slægtens eje ved gårdejer Anders Iversen. Stuehuset, der var en del af den oprindelige firelængede gård med porte mod øst og vest nedbrændte i 1969. Det er nu erstattet af et fritliggende stuehus med en pragtfuld udsigt over Horsens Fjord.

Krumhvervet ved vesterporten før 1941. Tegning af Thomas Jørgen Iversen.

Bjerggaard. Fra fæstegård 1830 til slægtsgård 1862

Alle fæstegårde under Stensballegaard var takseret til 4 tdr. hartkorn (dvs. en vurdering foretaget ud fra jordens frugtbarhed (bonitet) og dets arealstørrelse). Efter sigende for at Peder Griffenfeldts svigersøn Frederik baron Krag (1655-1728) kunne opnå et baroni. Det siges også, at baronen indkaldte hollandske eller tyske gartnere til at lære fæstebønderne at dyrke havesager, så indkomsterne kunne stå mål med takseringen.

Jørgen Jensen var født i Haldrup den 6. august 1805 og var søn af Jens Nielsen og Sofie Rasmusdatter, og de havde den gård i fæste, som nu ejes (1975) af Jørn Tellerup. Den 28. juli 1832 giftede Jørgen Jensen sig med Jensine Jensdatter fra Stensballe, men de blev boende i hvert sit hjem.. Omkring 1840 flyttede de op på gården (Bjerggaard) matr. Nr. 17 i Stensballe Bjerge.

Jørgen Jensen skal have været meget selvbevidst og stridbar set med herskabets øjne (Jens Carl baron Krag-Juel-Vind-Arenfeldt, 1767-1855), og skal have misbilliget, at Jørgen stiftede familie uden at have ordnet sig med en gård og besætning. Han blev dog anset for en rask og redelig karl og et ihærdigt arbejdsmenneske. I det hele taget var folkene på gården regnet som selvsikre mennesker.

Da to gårde i Bjergene blev ledige omtrent samtidig, var Jørgen så meget i unåde, at Niels Kusk fik lov at tage først, og han valgte nabogården matr. nr. 34. Niels Kusk skal have været herskabskusk på Stensballegaard og have haft baronens bevågenhed.

Krumhvervet mod nordøst før 1941. Tegning af Thomas Jørgen Iversen.

Den gård, Jørgen og Jensine gik ind til, var bakket og stenet og i meget dårlig stand. Jorden var kun delvis opdyrket og i de senere år dårlig passet. Han (Jens Sørensen), som et halvt hundrede år tidligere var flyttet op på overdrevet, skal have magtet det nogenlunde, men sønnen (Thomas Jensen) kørte fast både med helbred og pengesager.

Man kan gøre sig sine tanker, når man kender tidens barske vilkår. Han, som måtte give op i fyrrårsalderen med dårligt helbred, har været barn i de første svære år på den hidtil udyrkede jord. Sult og underernæring var sikkert almindeligt på den tid.

Der tales om, at det i Stensballe dengang kunne hænde, at man havde så lidt i vinterfoder til køerne, at de om foråret var "womtom", dvs. så udmarvede, at køerne ikke selv kunne gå ud af "æ nøds" (stalden), men måtte slæbes ud på en "bomsægl" (løs vognbund). Derefter kunne de ligge ved en græstot og æde, ind til de fik kræfter og lyst til selv at rejse sig.

Jørgen Jensen satte i gang med et godt helbred og nogle gode heste, og han fik snart skik på jorden og dalere på kistebunden. Det havde måske været fornuftigt med et par seje stude til at rive op i de tilgroede agre og til at bryde ny agerjord, men han var ikke af det sindelag. Heste var der mere fart i. Under krigen 1864 satte han hestene ned i Bødkermarken, der lå indenfor skovbrynet ved Stensballe Skov, og hvortil der kun førte et langt og kroget hjulspor. Det var for ikke at friste tyskerne til at udskrive "ægt" (tvungen kørsel).

Den 31. januar 1862 frikøbte Jørgen jorden fra Stensballegaard for 1750 rigsdaler, og han lagde 1000 rigsdaler på bordet.

Jørgen begyndte straks at gøre stuehuset i stand og gøre det et fag bredere, men krigen 1864 tvang ham til at afbryde arbejdet, så kun vestenden blev færdig i hans tid.

Det er ikke meget, vi ved om Jensine Jensdatter (konen), men rammerne om hendes arbejde kender vi lidt til. "Æ nøds" (stalden) var 6 meter bred og havde plads til hen imod en snes høveder i alt, stående mod begge vægge med enderne mod en fælles grebning, der bestod af en række flade trædesten. I båsene måtte to køer deles om 170 cm, så det har været trang med plads til at malke køerne. Stuehuset var 3 x 4 fag og ligeledes 6 meter bred. Vandet blev hentet i brønden uden for østerporten, og afløbet var en rende til møddingen.

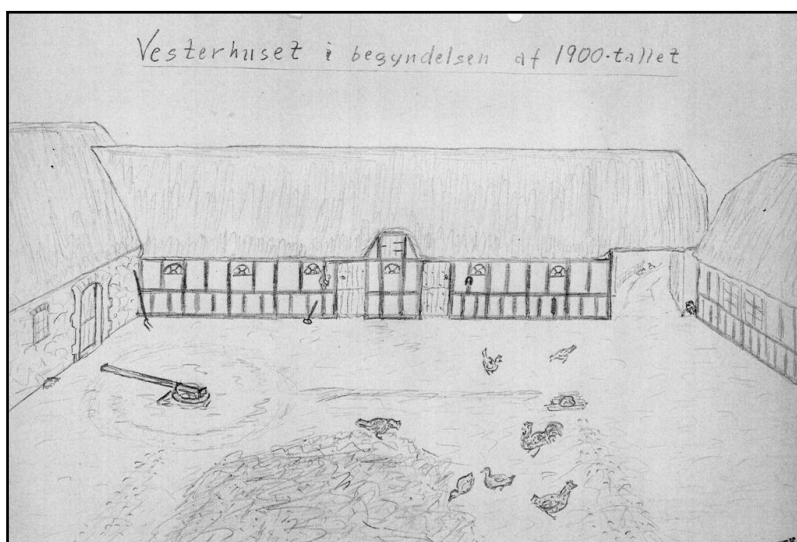
Sønnen Thomas må være død i slutningen af 1850'erne. I 1861 kom Jens Iversen (nevø til Jørgen) til gården som karl. Man tog fat på at mergle (tilførsel af kalkart) al gårdens jord. Det skete ud fra opgravninger på egen jord. Efter det avlede gården samme mængde korn, som folk gjorde det i Stensballe.

Jørgen Jensen regnes på sine ældre dage for en velstående mand. Han havde betalt godset 1000 rigsdaler og bygget stuehuset om. Datteren Hanne var blevet gift med Jens Jørgen Mattisen, og de havde bygget en helt ny gård uden for Blirup, og det var for penge Hanne havde med sig hjemmefra. Jens Iversen (fætter og tjenestekarl) blev i 1868 gift med datteren Sofie. De byggede den store kampestenslade, hvor om naboerne sagde "den aldrig ville blive fyldt". De ca. 200 kubikmeter sten, der er anvendt til de svære mure, må sikkert for en stor dels vedkommende være brudt op på gårdens agre. Det er en agtværdig indsats i sig selv, og det må samtidig have betydet en anseelig markforbedring at fjerne stenene.

I følge et gl. skøde fik svigersønnen og nevøen Jens Iversen ejendomsret over gården den 15. februar 1873. Jens Iversen nævnes dog som husbond i familien allerede fra 1868. Det kan have været en håndslagshandel. Det er jo ikke usædvanlig, at der findes afvigelser mellem det som ”æ skrowen å hwan det æ bløwn”. De gamle blev boende på gården til deres død. Købesummen var kontant 1600 rigsdaler + en pantegæld på 400 rigsdaler til stamhuset Stensballegaard + livstids aftægt til Jørgen og Jensine. Gården var vurderet til 3500 rigsdaler.

Jens Iversen var en middelstor firskåren mand med faste ansigtstræk og en myndig og målbevidst optræden. I 1885, netop da Estrup, vor statsminister, udstedte de provisoriske finanslove og gemytterne kom i kog, blev han sognefoged og var med til at lodse befolkningen gennem en urolig tid med riffel- og skytteforeninger, skattenægtelse, udpantninger, had mellem partierne Højre og Venstre, indbyrdes splid og blå gendamer på en måde, der indgav respekt for hans upartiske saglighed.

Indtil Jens Iversens kone døde den 7. september 1909, og han ophørte med sognefogedstillingen efter 25 år i 1910, var han et stærkt og udholdende menneske. Som 75 årig satte han gårdens korn sammen (neg). Ved sit 25 års jubilæet som sognefoged den 23. februar 1911 blev han udnævnt til dannebrogsmænd. Han døde den 5. oktober 1912.

Vesterhuset i begyndelsen af 1900-tallet. Tegning af Thomas Jørgen Iversen.